

Artykuły

Magdalena Skibińska

OBJĘCIE UGODĄ MEDIACYJNĄ ROSZCZEŃ NIEOBJĘTYCH POZWEM LUB OBJĘTYCH RÓŻNYMI POSTĘPOWANAMI CYWILNYMI – ROZWIĄZANE I NIEROZWIĄZANE PROBLEMY W USTAWIE Z 9.03.2023 R. O ZMIANIE USTAWY – KODEKS POSTĘPOWANIA CYWILNEGO ORAZ NIEKTÓRYCH INNYCH USTAW

Przedmiotem rozważań są kwestie związane z możliwością objęcia ugoda mediacyjną roszczeń nieobjętych pozwem lub objętych różnymi postępowaniami cywilnymi po zmianach wprowadzonych na mocy ustawy nowelizującej Kodeks postępowania cywilnego z 9.03.2023 r. Przed tą nowelizacją dopuszczalność wyjścia treści ugody poza przedmiot postępowania sądowego i jej zatwierdzenia należała do spornych w doktrynie, zatem przesądzenie przez ustawodawcę takiej dopuszczalności w art. 183¹³ § 2 zd. 2 k.p.c. należy ocenić pozytywnie. Z aprobatą należy się odnieść także do możliwości wyboru jednego sądu właściwego do zatwierdzenia ugody mediacyjnej w razie połączenia sporów objętych różnymi postępowaniami cywilnymi (dodany art. 183¹⁴ § 21 k.p.c.). Jednocześnie ustawodawca ograniczył obydwie regulacje jedynie do przypadków, w których strony do mediacji zostały skierowane przez sąd. Ponadto przepisy te zawierają dalej idące wymagania co do możliwości ich zastosowania, dlatego szerszego omówienia i oceny wymagają kwestie związane ze sporządzaniem i zatwierdzaniem takich ugód w przypadkach, gdy do ich zawarcia doszło na skutek przeprowadzenia mediacji umownej lub gdy kwestie te objęto więcej niż jedną ugoda. Przeprowadzone rozważania prowadzą do wniosku, że zakres obydwu przepisów powinien być szerszy i obejmować w przyszłości kompleksowo możliwość dokonania wyboru jednego sądu we wszystkich przypadkach, w których doszło do objęcia ugoda mediacyjną roszczeń nieobjętych pozwem lub objętych różnymi postępowaniami cywilnymi, o ile nie narusza to przepisów o właściwości rzeczowej sądu.

1. WPROWADZENIE

Obydwa tytułowe zagadnienia wiążą się z sytuacją, kiedy po wszczęciu postępowania cywilnego strony zawierają ugodę przed mediatorem obejmującą roszczenia objęte pozwem lub różnymi toczącymi się postępowaniami cywilnymi. Od chwili wprowadzenia przepisów dotyczących mediacji¹ do Kodeksu postępowania cywilnego² sytuacje te nie były wprost uregulowane, co powodowało, że zarówno w teorii, jak i praktyce występowały daleko idące rozbieżności tak co do samej możliwości objęcia ugodą roszczeń wykraczających poza przedmiot powództwa lub objętych kilkoma odrębnymi postępowaniami cywilnymi, jak i dopuszczalności zatwierdzenia takich uгод, sposobu ich formułowania oraz sądu, który byłby właściwy do ich zatwierdzenia.

Problem ten został dostrzeżony w końcu przez ustawodawcę, który na mocy art. 1 pkt 24 i 25 ustawy z 9.03.2023 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw³ wprowadził zmiany w obrębie art. 183¹² § 2 k.p.c. i dodał nową jednostkę redakcyjną – § 2¹ do art. 183¹⁴ k.p.c. Przepisy te – jak wynika z uzasadnienia projektu ustawy nowelizującej⁴ – dotyczą przypadków, kiedy mediacja prowadzona jest na podstawie skierowania stron do mediacji. Stanowi to jeden z dwóch⁵ sposobów wszczęcia mediacji, obok prowadzenia mediacji na podstawie umowy stron. Rozróżnienie to wydaje się niezwykle istotne, bowiem – jak zostanie wskazane w dalszych rozważaniach – od tego, co stanowi podstawę prowadzenia mediacji, zależeć będzie dopuszczalność zastosowania przepisów ustawy nowelizującej i konieczność poszukiwania innych rozwiązań prawnych w przypadku, gdy zawarto ugodę po przeprowadzeniu mediacji umownej co do przedmiotu objętego jednym lub kilkoma postępowaniami sądowymi, a także wyjścia poza granice wytoczonego powództwa lub powództw.

Przedmiotem niniejszych rozważań będzie próba oceny przyjętych rozwiązań pod kątem ich kompletności i przydatności dla rozwiązania problemów zgłaszanych w tej materii od dawna w piśmiennictwie i praktyce. Wskazane

¹ Co nastąpiło na mocy ustawy z 28.07.2005 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. nr 172 poz. 1438). Ustawa weszła w życie 10.12.2005 r.

² Ustawa z 17.11.1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego (Dz.U. z 2021 r. poz. 1805 ze zm.), dalej: k.p.c.

³ Dz.U. poz. 614, dalej: ustawa nowelizująca z 9.03.2023 r. W myśl art. 31 *in principio* tej ustawy przepisy te wejdą w życie po upływie trzech miesięcy od dnia jej ogłoszenia, czyli 1.07.2023 r.

⁴ Uzasadnienie projektu ustawy nowelizującej, druk nr 2650, s. 18, <https://orka.sejm.gov.pl/Druki9ka.nsf/0/4E1187E1F1916D16C12588CC0058D95A/%24File/2650.pdf> (dostęp: 15.05.2023 r.).

⁵ Zob. przykładowo V. Huryn (w:) A. Gójska, V. Huryn, *Mediacja w rozwiązywaniu konfliktów rodzinnych*, Warszawa 2007, s. 301; I. Gil, *Skutki prawne wszczęcia i przeprowadzenia mediacji w postępowaniu cywilnym i sądownoadministracyjnym* (w:) *Sądy polubowne i mediacja*, red. J. Olszewski, Warszawa 2008, s. 88; T. Strumiłło, *Skierowanie stron do mediacji przez sąd*, „ADR. Arbitraż i Mediacja” 2010/3, s. 114; M. Skibińska, *Wybrane uwagi na temat rodzajów mediacji w sprawach cywilnych*, „Klinika” 2018/25, s. 12.

zostaną także te obszary, które wciąż wymagają interwencji prawodawcy oraz sposoby radzenia sobie z kwestiami nieuregulowanymi.

2. KWESTIA DOPUSZCZALNOŚCI OBJĘCIA UGODĄ MEDIACYJNĄ ROSZCZEŃ NIEOBJĘTYCH POZWEM I JEJ ZATWIERDZENIA

2.1. ROZWIĄZANE PROBLEMY W USTAWIE NOWELIZUJĄCEJ Z 9.03.2023 R.

Zagadnienie dopuszczalności objęcia ugodą mediacyjną roszczeń nieobjętych pozwem i jej zatwierdzenia należało do tej pory do niezwykle kontrowersyjnych. Wynikało to przede wszystkim z polaryzacji stanowisk co do możliwości zatwierdzenia takiej ugody⁶. Rozstrzygnięcie tych wątpliwości miało zatem olbrzymie znaczenie, gdyż bez możliwości zatwierdzenia ugody mediacyjnej nie istnieje możliwość jej przymusowego wykonania⁷, a to z kolei obniża waleń prawny oraz praktyczną przydatność takiej ugody. Bez znaczenia przy tym było, czy ugoda taka obejmowała cały przedmiot wytoczonego powództwa, czy też jedynie jego część. Istotne było, że obejmowała ona oprócz elementów dotyczących toczącego się postępowania także inne elementy, które nie były przedmiotem zgłoszonego roszczenia. W efekcie w piśmiennictwie na tym tle zarysowały się trzy koncepcje. Zgodnie z pierwszą z nich zawarcie takiej ugody mediacyjnej i jej zatwierdzenie było dopuszczalne⁸. W myśl drugiej z nich

⁶ Rozbieżności w prezentowanej materii były przy tym przynajmniej częściowo pokłosiem innego sporu doktrynalnego, dotyczącego możliwości zawarcia ugody sądowej przekraczającej granice pozwu i nadania jej klauzuli wykonalności. Za dopuszczalnością taką opowiadali się np. J.J. Litauer, W. Świącicki, *Kodeks postępowania cywilnego. Zbiór aktualnych pytań prawnych rozstrzygniętych przez Komitet Redakcyjny „Polskiego Procesu Cywilnego”*, Łódź 1949, s. 147; R. Czarnecki, *Rozgraniczenie nieruchomości*, Warszawa 1962, s. 91; R. Czarnecki, *Ugoda*, „Nowe Prawo” 1967/10, s. 1290; E. Wengerek, *Sądowe postępowanie egzekucyjne w sprawach cywilnych*, Warszawa 1970, s. 139 czy L. Ostrowski, *Ugoda sądowa*, „Nowe Prawo” 1972/7–8, s. 1124–1125. Z kolei przeciwko takiej możliwości wypowiadali się np. M. Allerhand, *Podstęp w procesie*, Lwów 1907, s. 144. Koncepcję pośrednią, przyjmującą, że możliwość taka istnieje, ale pod pewnymi warunkami, prezentowali np. T. Wojciechowski, *Charakter prawny ugody sądowej*, „Przegląd Sądowy” 2001/6, s. 64 i J. Misztal-Konecka, *Ugoda w postępowaniu cywilnym. Studium z zakresu prawa polskiego na tle prawa rzymskiego*, Lublin 2019, s. 275; podobnie J. Naworski co do ugody pozasądowej, *Ugoda pozasądowa – zagadnienia wybrane*, „Przegląd Prawa Handlowego” 2005/4, s. 18.

⁷ Zob. szerzej M. Skibińska, *Wyjście treści ugody mediacyjnej poza przedmiot postępowania sądowego (w:) Ugoda zawarta przed mediatorem. Wybrane zagadnienia*, red. J. Mucha, Poznań 2022, s. 138 i n.

⁸ Tak np. R. Morek, *Mediacja i arbitraż (art. 183¹–183¹⁵, 1154–1217 KPC). Komentarz*, Warszawa 2005, s. 81; Z. Miczek, *Mediacja w sprawach cywilnych*, „Przegląd Prawa Handlowego” 2006/6, s. 14; G. Frączek, *Ugoda przed mediatorem jako jedna z form zakończenia sporu między przedsiębiorcami (w:) Mediacja i arbitraż jako sposoby polubownego rozstrzygania sporów*, red. D. Czura-Kalinowska, Poznań 2009, s. 87; T. Strumiłło, *Zatwierdzenie ugody zawartej przed mediatorem*, „Opolskie Studia Administracyjno-Prawne” 2014/2, s. 94; J. Mucha, *Ugodowe rozwiązywanie spraw rozpoznawanych w postępowaniach działowych – wybrane aspekty prawne*, „ADR. Arbitraż i Mediacja” 2018/2, s. 87–88; M. Skibińska, *Wyjście...*, s. 142–147.

zawarcie i zatwierdzenie ugody mediacyjnej było dopuszczalne, ale pod pewnymi warunkami, przy czym poszczególni autorzy różnili się co do tego, o jakie wymogi chodzi⁹. W końcu zgodnie z ostatnią koncepcją zatwierdzenie takiej ugody nie było w ogóle dopuszczalne¹⁰. Co istotne, wśród tych przedstawicieli doktryny, którzy stali na stanowisku o niedopuszczalności zatwierdzenia takiej ugody lub zgłaszali pewne zastrzeżenia co do takiej możliwości, dominowały poglądy, że podstawowymi przeszkodami w tym zakresie są: niedopuszczalność naruszenia granic zdadności ugodowej¹¹, niedopuszczalność zatwierdzenia ugody mediacyjnej, która prowadziłaby do naruszenia przepisów o właściwości rzeczowej, funkcjonalnej oraz miejscowej wyłącznej albo przepisów o trybie postępowania, zmianie powództwa, kumulacji roszczeń czy powództwie wzajemnym¹² albo niedopuszczalność naruszania zasady wyrażonej w art. 321 k.p.c.¹³ Ponadto wskazywano, że kwestia ta zależy od tego, czy mediacja została przeprowadzona w oparciu o umowę o mediację, czy też prowadzona była na skutek wydania przez sąd postanowienia o skierowaniu stron do mediacji. W tym pierwszym przypadku niektórzy autorzy dopuszczali możliwość zatwierdzenia ugody, a w tym drugim nie¹⁴.

W tym kontekście pozytywnie zatem należy ocenić zmianę przepisów dokonaną ustawą nowelizującą z 9.03.2023 r. Zgodnie z dodanym do art. 183¹³ § 2 k.p.c. zdaniem drugim: „Strony mogą objąć ugodą również roszczenia nieobjęte pozwem”. Przepis ten ostatecznie rozwiązuje dotychczasowe problemy w tej kwestii i przesądza o dopuszczalności objęcia ugodą roszczeń nieobjętych pozwem w razie skierowania stron do mediacji przez sąd, niezależnie od spełnienia wskazanych kryteriów, które wcześniej przemawiać mogły za niedopusz-

⁹ Por. A. Antkiewicz, *Problemy w stosowaniu przepisów o mediacji w postępowaniu cywilnym*, „Radca Prawny” 2008/6, s. 20–21; R. Cebula, *Zakres przedmiotowy ugody zawartej przed mediatorem w postępowaniu cywilnym*, „Radca Prawny” 2011/120, dodatek naukowy, s. 2D i n.; M. Dąbrowski, *Charakter prawny ugody mediacyjnej zawartej po wszczęciu postępowania cywilnego*, „ADR. Arbitraż i Mediacja” 2013/1, s. 49–50; K. Weitz, K. Gajda-Roszczyńska (w:) *System Prawa Handlowego*, t. 7, *Postępowanie sądowe w sprawach cywilnych z udziałem przedsiębiorców*, red. T. Wiśniewski, Warszawa 2013, s. 379–380; T. Ereciński (w:) *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, t. 2, *Postępowanie rozpoznawcze*, red. T. Ereciński, Warszawa 2016, s. 69; E. Dąbrowska-Samoilło, *Procedura zatwierdzenia ugody zawartej po wszczęciu postępowania cywilnego*, „ADR. Arbitraż i Mediacja” 2019/2, s. 86; P. Marciniak, *Sprzeczność ugody z prawem* (w:) *Podręcznik pisania ugód mediacyjnych w sprawach cywilnych i gospodarczych*, red. A. Jakubiak-Mirończuk, Warszawa 2019, s. 81; J. Misztal-Konecka, *Ugoda...*, s. 275; E. Stefańska (w:) *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, t. 1, *Art. 1–477*¹⁶, red. M. Manowska, Warszawa 2021, s. 678.

¹⁰ M. Białecki, *Mediacja w postępowaniu cywilnym*, Warszawa 2012, s. 236; Ł. Błaszczak, *Postępowanie sądowe w sprawach mediacyjnych* (w:) *Mediacja w sprawach gospodarczych. Praktyka – teoria – perspektywy*, red. A. Torbus, Warszawa 2015, s. 288–289; O.M. Piaskowska (w:) O.M. Piaskowska, K. Antolak-Szymański, *Mediacja w postępowaniu cywilnym. Komentarz*, Warszawa 2017, s. 224.

¹¹ Tak J. Misztal-Konecka, *Ugoda...*, s. 275.

¹² Zob. P. Marciniak, *Sprzeczność...*, s. 78–79, 81.

¹³ Tak Ł. Błaszczak, *Postępowanie...*, s. 290.

¹⁴ Tak K. Weitz, K. Gajda-Roszczyńska (w:) *System...*, s. 379–380; T. Ereciński (w:) *Kodeks...*, s. 69.

czalnością lub ograniczoną dopuszczalnością zawarcia takich ugód. Co więcej, na aprobatę zasługuje także motywacja, jaka towarzyszyła wprowadzeniu tego przepisu. Jak wskazał projektodawca w uzasadnieniu projektu ustawy nowelizującej – rozwiązanie to ma zachęcić strony postępowania mediacyjnych do polubownego zakończenia większej liczby spraw między nimi¹⁵. Przyjęte unormowanie, jako umożliwiające łączne rozwiązanie różnych sporów wspólnie, niewątpliwie może skłonić strony do skorzystania z mediacji, szczególnie w tych przypadkach, w których niemożliwe było kumulatywne dochodzenie roszczeń w jednym postępowaniu sądowym ze względu na prawne ograniczenia ich łącznego dochodzenia.

2.2. NIEROZWIĄZANE PROBLEMY W USTAWIE NOWELIZUJĄCEJ Z 9.03.2023 R.

2.2.1. ILE MEDIACJI PROWADZI MEDIATOR W RAZIE OBJĘCIA UGODĄ MEDIACYJNĄ ROSZCZEŃ NIEOBJĘTYCH POZWEM NA PODSTAWIE ART. 183¹³ § 2 ZD. 2 K.P.C.?

Wprowadzając art. 183¹³ § 2 zd. 2 k.p.c., ustawodawca nie wskazał jednak, czy w razie wyjścia treści ugody poza przedmiot postępowania i tym samym skierowania stron do mediacji mamy do czynienia dalej z jedną mediacją, czy też z dwiema mediacjami. Kwestia ta wydaje się niezwykle relewantna nie tylko z uwagi na konieczność ustalenia wysokości należnego mediatorowi wynagrodzenia, ale także rozstrzygnięcia, który sąd będzie właściwy do jej zatwierdzenia.

Nie ulega wątpliwości, że w zakresie objętym postanowieniem sądu o skierowaniu do mediacji nadal jest prowadzona mediacja ze skierowania sądu. Rozszerzenie postępowania mediacyjnego o inne kwestie nie wpływa bowiem na zmianę charakteru mediacji w tym zakresie. Nieco więcej wątpliwości wywołuje problem określenia charakteru mediacji prowadzonej co do sporów, o które rozszerzono prowadzone postępowanie mediacyjne. Wykładnia systemowa oparta na samym umiejscowieniu tej normy w przepisie dotyczącym czynności podejmowanych po zawarciu ugody w razie skierowania przez sąd do mediacji oraz posłużenie się w tym przepisie liczbą pojedynczą w odniesieniu do ugody może sugerować, że mamy w tym przypadku do czynienia z jedną mediacją, i to mediacją ze skierowania sądu. Przyjmując ten pogląd za słuszny, konsekwentnie uznać by należało, że mediatorowi za taką mediację przysługuje jedno wynagrodzenie, a sądem właściwym do zatwierdzenia ugody jest sąd rozpoznający sprawę (art. 183¹³ § 2 zd. 1 k.p.c.).

Przeciwko takiemu stanowisku przemawia jednak wiele argumentów. Wśród nich najważniejszym jest brak w omawianym przepisie rozwiązania prawnego

¹⁵ Uzasadnienie projektu ustawy nowelizującej, druk nr 2650, s. 18.

analogicznego do przyjętego w art. 183¹⁴ § 2¹ k.p.c., które uwzględniałoby konieczność wzięcia pod uwagę przy określaniu sądu właściwego do zatwierdzenia ugody właściwości rzeczowej bez względu na wartość przedmiotu sporu oraz ewentualnie również właściwości wyłącznej. Poza tym skoro przy mediacji ze skierowania sądu podstawą prowadzenia mediacji jest postanowienie sądu, to konsekwentnie trzeba by było przyjąć, że sąd w celu objęcia postępowaniem mediacyjnym roszczeń nieobjętych pozwem powinien zmienić wydane postanowienie i rozszerzyć jego treść o te kwestie, a to – jak się wydaje – nie jest dopuszczalne.

Logiczne zatem wydaje się, że w omawianym przypadku w istocie mamy do czynienia z dwiema mediacjami, prowadzonymi na odrębnych podstawach. Koresponduje to z treścią art. 183¹ § 2 k.p.c., zgodnie z którym „mediację prowadzi się na podstawie umowy o mediację albo postanowienia sądu kierującego strony do mediacji. Umowa może być zawarta także przez wyrażenie przez stronę zgody na mediację, gdy druga strona złożyła wniosek, o którym mowa w art. 183⁶ § 1”¹⁶. Skoro bowiem ustawodawca w przepisie tym posłużył się alternatywą rozłączną „albo”, to znaczy, że uznał, iż jednej mediacji nie można prowadzić na obydwu podstawach. W konsekwencji w zakresie objętym przedmiotem powództwa podstawę prowadzenia mediacji stanowi postanowienie sądu o skierowaniu stron do mediacji. Natomiast w zakresie roszczeń nieobjętych pozwem podstawę tę stanowi umowa stron o mediację (zawarta przez strony sporu choćby w sposób dorozumiany)¹⁷.

Powyższe odnosi się – co oczywiste – jedynie do sytuacji, gdy do wypracowania ugody obejmującej także roszczenia nieobjęte pozwem doszło w wyniku przeprowadzenia mediacji, obejmującej również te kwestie. Pod tym względem regulacja art. 183¹³ § 2 zd. 2 k.p.c. może budzić bowiem pewne wątpliwości, skoro przepis ten stanowi jedynie, że to strony mogą objąć ugoda takie roszczenia. Tym samym z przepisu tego nie wynika, czy strony mogą to uczynić z pominięciem mediatora, a także czy kwestie dodatkowo objęte ugoda muszą być przedmiotem postępowania mediacyjnego toczącego się przed mediatorem, czy też strony mają prawo uregulować je dopiero na etapie formułowania ugody. Odnosząc się do tych wątpliwości, stwierdzić należy, że z uwagi na całokształt przepisów o mediacji, wydaje się, że w istocie w przepisie tym chodzi o sytuację, gdy przeprowadzona mediacja dotyczyła dodatkowych kwestii nieobjętych po-

¹⁶ Wobec treści ostatniego zdania tego przepisu należy przyjąć, że istnieją dwa sposoby zawarcia umowy o mediację: albo przez zawarcie odrębnej umowy o mediację lub zamieszczenie klauzuli mediacyjnej w innej umowie, albo przez wniosek jednej strony o przeprowadzenie mediacji wraz ze zgodą drugiej strony na udział w niej (tzw. dorozumiana umowa o mediację). Uznając, że stanowią one odrębne rodzaje mediacji, niektórzy autorzy w konsekwencji wyróżniają trzy rodzaje mediacji, co jednak nie jest prawidłowe – tak np. M. Pazdan, *O mediacji i projekcie jej unormowania w Polsce*, „Rejent” 2004/2, s. 17–18; Z. Miczek, *Mediacja...*, s. 12; A. Zienkiewicz, *Mediator w sprawach cywilnych*, „Rejent” 2005/5, s. 139.

¹⁷ Zob. J. Mucha, *Ugodowe...*, s. 88; E. Dąbrowska-Samojło, *Procedura...*, s. 86; M. Skibińska, *Wyjście...*, s. 143.

zwem. Pamiętać bowiem należy, że brzmienie omawianego przepisu może być wynikiem słusznego skądinąd założenia, że ostateczne sformułowanie treści ugody spoczywa na stronach sporu, a nie na mediatorze. Mediator stosownie do treści art. 183^{3a} k.p.c. ma za zadanie jedynie wspomagać strony w formułowaniu przez nie propozycji ugodowych. Tylko na zgodny wniosek stron może wskazać sposoby rozwiązania sporu, jednakże i w takim przypadku przedstawione przez niego możliwości nie są dla stron wiążące. Rozwiązanie to odpowiada istocie mediacji, która opiera się na zasadzie autonomii stron¹⁸. Poza tym naturalne wydaje się, że objęcie ugoda mediacyjną innych kwestii niż będące przedmiotem toczącego się postępowania sądowego zwykle będzie efektem objęcia ich prowadzonym postępowaniem mediacyjnym. Wynika to z założenia, że strony muszą wypracować wzajemne ustępstwa w tym względzie. Tym samym już po zasygnalizowaniu przez strony możliwości rozwiązania także innych sporów niż te, których dotyczyło postanowienie sądu o skierowaniu stron do mediacji, mediator powinien zasugerować objęcie tych kwestii umową o mediację, a także postulować zawarcie umowy mediatorskiej, w której określi swoje wynagrodzenie. Z uwagi na brak przepisów określających formę, w jakiej ma być zawarta umowa o mediację, przyjmując należy, że strony mogą zawrzeć ją w dowolnej formie: ustnie, pisemnie (w tym w formie aktu notarialnego), a także w sposób dorozumiany, przez faktyczne przystąpienie do mediacji (*per facta concludentia*)¹⁹. Podobnie ma się kwestia związana z formą umowy mediatorskiej. W tym jednak przypadku, ze względu na konieczność zabezpieczenia się pod względem dowodowym na wypadek niezapłacenia wynagrodzenia przez strony, pożądane jest, aby mediator zadbał, by umowa taka miała formę pisemną.

2.2.2. ROZSZERZENIE ZAKRESU POSTĘPOWANIA MEDIACYJNEGO A KWESTIA KOMPETENCJI MEDIATORA DO PROWADZENIA MEDIACJI

Zgodnie z art. 183⁹ § 1 k.p.c. jeżeli strony nie dokonały wyboru osoby mediatora, sąd, kierując strony do mediacji, wyznacza mediatora mającego odpowiednią wiedzę i umiejętności w zakresie prowadzenia mediacji w sprawach danego rodzaju, biorąc pod uwagę w pierwszej kolejności stałych mediatorów. Podobnie w myśl art. 436 § 4 k.p.c. jeżeli strony nie uzgodniły osoby mediatora, sąd kieruje je do stałego mediatora posiadającego wiedzę teoretyczną, w szczególności posiadającego wykształcenie z zakresu psychologii, pedagogiki, socjologii lub prawa oraz umiejętności praktyczne w zakresie prowadzenia mediacji w sprawach rodzinnych. W myśl art. 157a ustawy z 27.07.2001 r. – Prawo o ustro-

¹⁸ Zob. A. Budniak, *Zasady mediacji w polskim i niemieckim postępowaniu cywilnym – szkic prawnoporównawczy*, „ADR. Arbitraż i Mediacja” 2012/2, s. 119 i n.

¹⁹ Zob. np. M. Pazdan, *Umowa o mediację* (w:) *Księga pamiątkowa ku czci Profesora Janusza Szewca*, red. E. Nowińska, M. du Vall, Prace Instytutu Prawa Własności Intelektualnej Uniwersytetu Jagiellońskiego 2004/88, Kraków 2004, s. 260; E. Gmurzyńska, *Mediacja w sprawach cywilnych w amerykańskim systemie prawnym. Zastosowanie w Europie i w Polsce*, Warszawa 2007, s. 357; M. Bialecki, *Mediacja...*, s. 158; R. Morek, *Mediacja...*, s. 46.

ju sądów powszechnych²⁰ stałym mediatorem może być osoba fizyczna, która: 1) spełnia warunki określone w art. 183² § 1 i 2 k.p.c.; 2) ma wiedzę i umiejętności w zakresie prowadzenia mediacji; 3) ukończyła 26 lat; 4) zna język polski; 5) nie była prawomocnie skazana za umyślne przestępstwo lub umyślne przestępstwo skarbowe; 6) została wpisana na listę stałych mediatorów prowadzoną przez prezesa sądu okręgowego. Uzyskanie wpisu na listę uwarunkowane jest przy tym złożeniem oświadczenia lub dokumentów potwierdzających spełnianie powyższych warunków (art. 157b § 2 p.u.s.p.).

Na kanwie tych przepisów powstaje pytanie, co należałoby zrobić w sytuacji, gdyby po rozszerzeniu zakresu prowadzonej mediacji ze skierowania sądu mediator nie posiadał specjalizacji w zakresie spraw, o które rozszerzono ugodę. Wydaje się, że problem ten można rozwiązać, opierając się zarówno na treści powyższych przepisów, jak i na obowiązującej w postępowaniu mediacyjnym zasadzie autonomii woli. W konsekwencji przyjęć należy, że jeśli mediację prowadził mediator wybrany przez strony, to mogą one – jeśli taka jest ich wola – powierzyć mu dalsze prowadzenie połączonych mediacji w umowie o mediację, co wynika z art. 183¹ § 3 k.p.c., nie zważając na brak szkoleń czy doświadczenia w prowadzeniu mediacji w danej kategorii sporów. W sytuacji tej może także dojść do zmiany mediatora. Strony muszą się jednak liczyć z koniecznością zapłaty dotychczasowemu mediatorowi wynagrodzenia, co może skłaniać je raczej do kontynuowania prowadzenia mediacji przez niego. Natomiast jeśli strony nie dokonały wyboru mediatora i zostały skierowane do stałego mediatora w myśl art. 183⁹ § 1 lub art. 436 § 4 k.p.c., to mediator ten, uznając, że nie posiada kompetencji do jej prowadzenia, powinien poinformować o tym fakcie strony. Od ich decyzji oraz zgody mediatora będzie zależało dalsze prowadzenie przez niego rozszerzonej zakresowo mediacji. W przypadku tym zastosowanie również może znaleźć art. 183² § 4 k.p.c., tj. mediator może odmówić prowadzenia mediacji. Uznać należy, że okoliczność taką można zakwalifikować jako ważny powód w rozumieniu powyższego przepisu. W takim przypadku do prowadzenia mediacji zostanie wyznaczony inny mediator. Prawo wyboru mediatora ponownie powinno należeć w pierwszej kolejności do stron sporu.

2.2.3. JAK POWINNO KSZTAŁTOWAĆ SIĘ WYNAGRODZENIE MEDIATORA W RAZIE OBJĘCIA UGODĄ ROSZCZEŃ NIEOBJĘTYCH POZWEM?

Zgodnie z art. 183⁵ § 1 k.p.c. mediator ma prawo do wynagrodzenia i zwrotu wydatków, które obciążają strony, chyba że wyraził zgodę na prowadzenie mediacji bez wynagrodzenia. Z powyższego uregulowania wynikają dwie zasady. Pierwsza pozwala przyjęć jako regułę odpłatność mediacji, i to niezależnie od tego, czy chodzi o mediację umowną, czy ze skierowania sądu. Zgodnie natomiast z drugą zasadą (którą można by nazwać zasadą odpowiedzialności stron

²⁰ Ustawa z 27.07.2001 r. – Prawo o ustroju sądów powszechnych (Dz.U. z 2023 r. poz. 217 ze zm.), dalej: p.u.s.p.

za zwrot wydatków i zapłatę wynagrodzenia mediatorowi) to na stronach zasadniczo ciąży obowiązek zwrotu mediatorowi wydatków oraz zapłata wynagrodzenia²¹. Przyjmując, że w omawianym przypadku mamy w istocie do czynienia z dwiema mediacjami prowadzonymi co prawda równocześnie, ale na różnych podstawach, uznać należy, że mediatorowi przysługuje wynagrodzenie za przeprowadzenie każdej z nich, chyba że wyraził zgodę na prowadzenie mediacji bez wynagrodzenia. Jeśli chodzi natomiast o inne koszty mediacji, to z uwagi na czasowy zbieg obydwu mediacji co do zasady będą one naliczone pojedynczo (np. za wynajmem sali). Niewątpliwie w zakresie kosztów dotyczących mediacji umownej strony samodzielnie określają jej wysokość w porozumieniu z mediatorem. Z kolei w przypadku mediacji ze skierowania sądu zastosowanie będą miały stawki wynagrodzenia mediatorów określone w rozporządzeniu Ministra Sprawiedliwości z 20.06.2016 r. w sprawie wysokości wynagrodzenia i podlegających zwrotowi wydatków mediatora w postępowaniu cywilnym²². Nie ma również przeszkód, aby strony w umowie mediatorskiej uregulowały te kwestie odmiennie.

2.2.4. KTÓRY SĄD JEST WŁAŚCIWY DO ZATWIERDZENIA UGODY W RAZIE OBJĘCIA UGODĄ ROSZCZEŃ NIEOBJĘTYCH POZWEM?

Odpowiadając na powyższe pytanie, stwierdzić trzeba, że skoro w przypadku, o którym mowa w art. 183¹³ § 2 zd. 2 k.p.c., prowadzona jest jednocześnie mediacja na podstawie skierowania sądu i mediacja na podstawie umowy stron o mediację, to właściwym do zatwierdzenia ugody w zakresie roszczeń będących przedmiotem postępowania sądowego będzie sąd rozpoznający sprawę (art. 183¹³ § 2 zd. 1 k.p.c.). Natomiast co do pozostałych kwestii postępowanie o zatwierdzenie ugody powinno się toczyć przed sądem, który byłby właściwy do rozpoznania sprawy według właściwości ogólnej lub wyłącznej (art. 183¹³ § 2 zd. 1 k.p.c.)²³. W związku z tym aktualne pozostaje pytanie o to, w jaki sposób należy formułować ugody w tym przypadku, tj. czy powinna ona być objęta treścią jednego pisma, czy też różnymi. Obydwa rozwiązania wydają się nadal dopuszczalne²⁴. Możliwość objęcia wszystkich kwestii jedną ugodą wynika wprost z treści art. 183¹³ § 2 zd. 2 k.p.c. Skoro jednak różne sądy są właściwe do zatwierdzenia ugód, to zasadne może się wydawać także – przynajmniej w niektórych przypadkach – umożliwienie stronom sporządzenia odrębnych ugód

²¹ M. Skibińska (w:) *Meritum. Postępowanie cywilne, t. 2, Postępowanie egzekucyjne, arbitrażowe i międzynarodowe*, red. I. Gil, Warszawa 2021, s. 1099.

²² Dz.U. z 2016 r. poz. 921. M. Skibińska (w:) *Meritum...*, s. 1099–1100.

²³ Odmiennie R. Cebula *Zakres...*, s. 5 D, który jeszcze przed wprowadzeniem omawianego przepisu uznawał, że w tym przypadku do zatwierdzenia całej ugody, zarówno w zakresie objętym postępowaniem sądowym, jak i nieobjętym, właściwy jest sąd, który skierował strony do mediacji. Należy uznać, że pogląd ten nie miał ani nadal nie ma oparcia w obowiązujących przepisach prawnych.

²⁴ Zob. szerzej M. Skibińska, *Wyjście...*, s. 148–149.

(art. 183¹⁴ § 2¹ k.p.c.), co niewątpliwie może także ułatwić egzekucję należności lub wykonanie ugody w przyszłości.

2.2.5. CZY DOPUSZCZALNE JEST WYJŚCIE UGODY MEDIACYJNEJ POZA TREŚĆ POZWU, JEŚLI STRONY NIE ZOSTAŁY SKIEROWANE DO MEDIACJI, A TOCZY SIĘ POSTĘPOWANIE SĄDOWE W TYM PRZEDMIOCIE?

Z brzmienia znowelizowanego art. 183¹³ § 2 k.p.c., jak i uzasadnienia projektu ustawy nowelizującej wprost wynika, że przewidziana w tym przepisie dopuszczalność obejmuje tylko te przypadki, kiedy w trakcie toczącego się postępowania sądowego sąd skierował strony do mediacji. Jak bowiem wskazano w uzasadnieniu: „W obrębie art. 183¹³ § 2 k.p.c. proponuje się zmianę, polegającą przede wszystkim na uzupełnieniu tego przepisu o możliwość ugodzenia się przez strony w ramach ugody także co do innych roszczeń, nieobjętych pozwem, w związku z którym skierowane zostały do mediacji”²⁵. Tym samym przyjąć należy, że wskazana w tym przepisie możliwość nie obejmuje sytuacji, gdy pomimo wszczęcia postępowania sądowego lub kilku postępowań sądowych dochodzi do zawarcia ugody mediacyjnej w wyniku przeprowadzenia postępowania mediacyjnego wyłącznie w oparciu o umowę o mediację, ponieważ intencją ustawodawcy było wyłącznie unormowanie przypadku, kiedy postępowanie mediacyjne prowadzone jest na podstawie postanowienia sądu o skierowaniu stron do mediacji. W rezultacie, o ile przed wprowadzeniem art. 183¹³ § 2 k.p.c. możliwe było przyjęcie, że w obydwu przypadkach dopuszczalne jest objęcie ugodą mediacyjną kwestii wykraczających poza przedmiot sporu, o tyle obecnie uzasadnienie takiego stanowiska może nastroczać o wiele więcej wątpliwości. Argumentować bowiem można, że skoro ustawodawca wprost i w sposób intencjonalny przesądził dopuszczalność tylko jednej z tych możliwości, to tym samym w innych przypadkach zawarcie takiej ugody nie jest dopuszczalne. W konsekwencji w odniesieniu do tej kwestii ożywają co najmniej zaprezentowane wcześniej spory co do możliwości zawarcia i zatwierdzenia takich uгод.

Odnosząc się do tej problematyki, stwierdzić jednak należy, że istnieje możliwość objęcia ugodą mediacyjną zawartą w wyniku przeprowadzenia mediacji umownej zarówno roszczeń będących przedmiotem postępowania lub postępowań sądowych, jak i roszczeń nieobjętych pozwem. Dokonywanie jakiegokolwiek zróżnicowania w tej materii w oparciu wyłącznie o podstawę prowadzenia mediacji nie wydaje się bowiem słuszne. Z punktu widzenia celu mediacji, jakim jest odciążenie wymiaru sprawiedliwości od liczby rozpoznawanych spraw²⁶,

²⁵ Uzasadnienie projektu ustawy nowelizującej, druk nr 2650, s. 18.

²⁶ Zob. np. R. Świeżak, *Idea mediacji*, „Jurysta” 1998/3–4, s. 30; E. Dobiejewska, *Idea pozasądowej mediacji czynnikiem budującym ład społeczny* (w:) *Prawno-psychologiczne uwarunkowania mediacji i negocjacji*, red. S.L. Stadniczeńko, Opole 2006, s. 86; J. Maślukowska, *Mediacje gospodarcze w praktyce* (w:) *Alternatywne formy rozwiązywania sporów w teorii i w praktyce. Wybrane zagadnienia*, red. H. Duszka-Jakimko, S.L. Stadniczeńko, Opole 2008, s. 162.

nie ma bowiem znaczenia, czy do ugody doszło w ramach mediacji prowadzonej na podstawie skierowania stron do mediacji, czy też umowy o mediację. Ponadto w obydwu przypadkach problemem nie jest to, w wyniku jakiej mediacji doszło do zawarcia ugody przed mediatorem, ale to, jak ugoda ta wpływa na prowadzone postępowanie sądowe oraz przed jakim sądem należy ją zatwierdzić²⁷. Odnosząc się do tego pierwszego zagadnienia, wskazać należy, że zawsze zakres postanowienia o umorzeniu postępowania będzie zależny od zakresu przedmiotowego zatwierdzonej ugody zawartej przed mediatorem, a nie tego, na jakiej podstawie prowadzona była mediacja, która do zawarcia tej ugody doprowadziła. Z kolei odnosząc się do kwestii sądu właściwego do zatwierdzenia takiej ugody, stwierdzić należy, że w przypadku gdy prowadzenie mediacji w całości oparte było na umowie o mediację, ugoda mediacyjna podlega zatwierdzeniu przez sąd, który byłby właściwy do rozpoznania sprawy według właściwości ogólnej lub wyłącznej (art. 183¹³ § 2 zd. 1 k.p.c.)²⁸. Po zatwierdzeniu takiej ugody na podstawie art. 355 k.p.c. dopuszczalne będzie umorzenie postępowania sądowego w zakresie nią objętym po przedłożeniu jej sądowi rozpoznającemu sprawę²⁹. Ponieważ przepisy nie zobowiązują sądu właściwego do przeprowadzenia postępowania o zatwierdzenie ugody mediacyjnej do przekazania odpisu postanowienia w przedmiocie zatwierdzenia ugody lub nadania jej klauzuli wykonalności sądowi prowadzącemu postępowanie, strony same będą musiały wnieść o umorzenie postępowania i przedłożyć to postanowienie temu sądowi.

W końcu za przyjęciem dopuszczalności wyjścia ugody mediacyjnej poza treść pozwu w sytuacji, gdy strony nie zostały skierowane do mediacji, a toczy się postępowanie sądowe w tym przedmiocie, przemawiać może okoliczność, że we wcześniejszym stanie prawnym – jak już wskazano – prezentowane były poglądy, że dopuszczalność zatwierdzenia takiej ugody istnieje tylko wtedy, gdy mediacja została przeprowadzona w oparciu o umowę o mediację. Tym samym nie można wykluczyć, że redakcja art. 183¹³ § 2 zd. 2 k.p.c. wiążąca dodatkowe zastrzeżenie o dopuszczalności wyjścia poza zakres przedmiotowy procesu w wypadku mediacji ze skierowania jest konsekwencją tego właśnie stanowiska. W konsekwencji można założyć, że w razie przeprowadzenia mediacji umownej dopuszczalność zatwierdzenia takiej ugody już uprzednio była oczywistością. Uzupełnienia wymagało natomiast dookreślenie dopuszczalności takiego zatwierdzenia w razie przeprowadzenia mediacji ze skierowania sądu.

²⁷ M. Skibińska, *Wyjście...*, s. 145.

²⁸ Gdyby do rozpoznania poszczególnych objętych ugoda roszczeń na podstawie art. 183¹³ § 1 k.p.c. właściwe były natomiast różne sądy, to wnioski o zatwierdzenie ugody w odniesieniu do poszczególnych postanowień ugody powinny zostać skierowane do tych sądów, które byłyby właściwe do rozpoznania poszczególnych kwestii – M. Skibińska, *Wyjście...*, s. 146.

²⁹ W doktrynie przyjmuje się, że w zakresie objętym zatwierdzoną ugoda wydanie wyroku staje się bowiem niedopuszczalne – zob. A. Ołaś, *Umorzenie procesu cywilnego*, Warszawa 2016, s. 320.

3. PRZEPROWADZENIE WSPÓLNEGO POSTĘPOWANIA MEDIACYJNEGO OBEJMUJĄCEGO ROSZCZENIA DOCHODZONE W RÓŻNYCH POSTĘPOWANIACH SĄDOWYCH

3.1. ROZWIĄZANE PROBLEMY W USTAWIE NOWELIZUJĄCEJ Z 9.03.2023 R. – PRZESĄDZENIE DOPUSZCZALNOŚCI POŁĄCZENIA KILKU MEDIACJI ZE SKIEROWANIA SĄDU W CELU ICH WSPÓLNEGO ROZWIĄZANIA I ZATWIERDZENIA PRZYJĘTEJ W TYM PRZYPADKU UGODY PRZEZ JEDEN SĄD

Omwianą nowelizacją ustawodawca zdecydował się również na jednoznaczne rozstrzygnięcie wątpliwości co do możliwości objęcia ugodą roszczeń dochodzonych w różnych równoległe toczących się postępowaniach sądowych, jak również kwestii sposobu formułowania takich uгод oraz ich zatwierdzania. Zgodnie z dodanym do art. 183¹⁴ k.p.c. przepisem § 2¹: „Jeżeli ugoda dotyczy roszczeń objętych różnymi postępowaniami sądowymi, strony wymieniają w ugodzie te postępowania oraz wskazują sąd, który podejmie czynności przewidziane w § 1 i 2, chyba że prowadziłoby to do naruszenia przepisów o właściwości rzeczowej, mogącego skutkować nieważnością postępowania, lub właściwości wyłącznej. Odpis postanowienia o zatwierdzeniu ugody lub nadaniu ugodzie klauzuli wykonalności sąd doręcza pozostałym sądom wymienionym w ugodzie. Odpis postanowienia o zatwierdzeniu ugody lub nadaniu ugodzie klauzuli wykonalności stanowi podstawę do umorzenia postępowania w zakresie, w jakim dotyczy ono roszczeń objętych ugodą”. Jednocześnie w myśl zmienionego art. 183¹³ § 2 k.p.c. „w razie skierowania przez sąd sprawy do mediacji mediator składa protokół w sądzie rozpoznającym sprawę, z oznaczeniem, czy sąd rozpoznający sprawę jest sądem wskazanym przez strony w trybie określonym w art. 183¹⁴ § 2¹”.

Z powyższych przepisów wynika niewątpliwie, że:

- 1) dopuszczalne jest objęcie ugodą roszczeń objętych różnymi postępowaniami sądowymi;
- 2) zgodnie z literalnym brzmieniem art. 183¹⁴ § 2¹ k.p.c. w takim przypadku powinna być sporządzona jedna ugoda, obejmująca wszystkie roszczenia dochodzone w różnych postępowaniach;
- 3) w ugodzie takiej należy wymienić wszystkie postępowania, których dotyczy, oraz co do zasady wskazać także sąd, który będzie właściwy do zatwierdzenia ugody lub nadania jej klauzuli wykonalności, chyba że nie istnieje prawna możliwość dokonania tych czynności przez jeden sąd ze względu na możliwość naruszenia przepisów o właściwości rzeczowej, mogącej skutkować nieważnością postępowania, lub przepisów o właściwości wyłącznej;
- 4) jeden sąd może zasadniczo przeprowadzić postępowanie co do zatwierdzenia ugody lub nadania jej klauzuli wykonalności, chyba że prowadziłoby to do naruszenia przepisów o właściwości rzeczowej, mogącego skutkować

nieważnością postępowania, lub właściwości wyłącznej; jeśli jeden sąd jest właściwy do przeprowadzenia postępowania o zatwierdzenie ugody mediacyjnej, to protokół z przeprowadzenia mediacji mediator jest zobowiązany złożyć stosownie do art. 183¹³ § 2 k.p.c. w tym sądzie, wskazując, że sąd rozpoznający sprawę jest sądem wskazanym przez strony w trybie określonym w art. 183¹⁴ § 2¹ k.p.c.; po przeprowadzeniu postępowania o zatwierdzenie ugody odpis postanowienia o zatwierdzeniu ugody lub nadaniu ugodzie klauzuli wykonalności sąd doręcza pozostałym sądom wymienionym w ugodzie; na tej podstawie sądy te będą zobowiązane umorzyć prowadzone przez siebie postępowanie;

- 5) różne sądy mogą być właściwe do zatwierdzenia ugody w zakresie poszczególnych, objętych nią postępowań, jeśli nie są spełnione warunki określone w art. 183¹⁴ § 2¹ k.p.c.; wówczas zatwierdzenie takie powinno się odbywać przed sądami właściwymi rzeczowo lub miejscowo wyłącznie do przeprowadzenia postępowania w tym względzie, a więc sądami, przed którymi wytoczono te postępowania;
- 6) odpis postanowienia o zatwierdzeniu ugody lub nadaniu ugodzie klauzuli wykonalności stanowi podstawę do umorzenia postępowania w zakresie, w jakim dotyczy ono roszczeń objętych ugodą; w pozostałym zakresie sąd lub sądy są zobowiązane do kontynuowania postępowania.

Powołane unormowania również co do zasady należy ocenić pozytywnie przede wszystkim z tego względu, że wyraźnie przesadzają dopuszczalność prowadzenia przez jednego mediatora mediacji co do przedmiotów objętych kilkoma postępowaniami sądowymi, a także umożliwiają przeprowadzenie jednego postępowania w sprawie o zatwierdzenie ugody zawartej przed mediatorem w miejsce kilku niezależnych od siebie postępowań, jak to miało miejsce do tej pory. Sprzyja to niewątpliwie ekonomii procesowej, a także kompleksowemu rozwiązaniu sporu lub sporów będących przedmiotem kilku postępowań. Do tej pory prowadzenie takich postępowań mediacyjnych również należało uznać za dopuszczalne, jednakże nie było możliwości przeprowadzenia jednego postępowania o zatwierdzenie ugody zawartej przed mediatorem. W konsekwencji powstawał praktyczny problem formułowania ugód zawartych w takich przypadkach. Przede wszystkim – z braku odpowiedniej regulacji – możliwe było zarówno sporządzenie odrębnych ugód co do poszczególnych kwestii będących przedmiotem odrębnych postępowań sądowych i ich złożenie niezależnie od siebie do każdego sądu, który rozpoznawał określoną sprawę, w celu zatwierdzenia, jak również rozstrzygnięcie wszystkich zagadnień w ramach jednej ugody, a następnie wystąpienie o zatwierdzenie poszczególnych jej punktów do sądów właściwych do przeprowadzenia postępowania o zatwierdzenie ugody³⁰. Oby-

³⁰ Z odmiennego założenia – jak wynika z uzasadnienia projektu ustawy nowelizującej, druk nr 2650, s. 18 – wyszedł projektodawca, skoro w uzasadnieniu tym wskazuje, że dotychczas sytuacja taka, choć dopuszczalna, to wymagała w praktyce sporządzenia odrębnych ugód. Ze względów praktycznych niewątpliwie rozwiązanie to budziło mniej kontrowersji, jednak

dwie te opcje wiązały się z różnymi niedogodnościami i zaletami³¹, które obecnie – wobec jasnej treści art. 183¹⁴ § 2¹ k.p.c. – straciły na znaczeniu, przynajmniej w odniesieniu do uregulowanej w tym przepisie materii. Z aprobatą należy się także odnieść do przesłanek wyłączających możliwość zatwierdzenia całej ugody przez jeden sąd ze względu na niewłaściwość rzeczową sądu, która może skutkować nieważnością postępowania (chodzi zatem o przypadek wymieniony w art. 379 pkt 6 k.p.c., tj. sytuację, gdy sąd rejonowy orzekł w sprawie, w której sąd okręgowy jest właściwy bez względu na wartość przedmiotu sporu, a zatem przeszkoda ta nie dotyczy sytuacji, gdy sąd okręgowy jest właściwy do rozpoznania sprawy na podstawie art. 17 pkt 4 k.p.c.) lub ze względu na właściwość wyłączną. Rozwiązanie to jest kompatybilne z przyjętymi już wcześniej w art. 183¹³ § 1 i 2 k.p.c. kryteriami ustalenia sądu właściwego do zatwierdzenia ugody. W przyszłości natomiast rozważyć by należało, czy w przepisach tych nie można byłoby zrezygnować z warunku dochowania właściwości miejscowej wyłącznej. Zauważyć bowiem należy, że nawet na gruncie postępowania sądowego rozpoznawczego uchybienie takim przepisom, choć stanowi naruszenie przepisów prawa procesowego, to nie prowadzi do żadnych negatywnych skutków, w szczególności w postaci możliwości wzruszenia orzeczenia zapadłego przed niewłaściwym sądem, ponieważ uchybienie takie samo w sobie nie wpływa na wynik sprawy³². Tym bardziej stosowanie tego kryterium nie wydaje się zasadne w odniesieniu do określenia sądu właściwego do przeprowadzenia postępowania o zatwierdzenie ugody zawartej przed mediatorem. Wolą stron może być przecież przekazanie ugody do zatwierdzenia innemu sądowi właściwemu rzeczowo bez względu na wartość przedmiotu sporu. W konsekwencji zasadne byłoby zrezygnowanie z tego kryterium w przyszłości.

3.2. NIEROZWIĄZANE PROBLEMY W USTAWIE NOWELIZUJĄCEJ Z 9.03.2023 R.

3.2.1. ILE MEDIACJI PROWADZI SĄD I JAK POWINNO KSZTAŁTOWAĆ SIĘ WYNAGRODZENIE MEDIATORA W RAZIE OBJĘCIA UGODĄ ROSZCZEŃ OBJĘTYCH RÓŻNYMI POSTĘPOWANAMI SĄDOWYMI?

Zważywszy, że podstawę prowadzenia mediacji w odniesieniu do każdego z połączonych do wspólnego rozwiązania sporów stanowi postanowienie sądu o skierowaniu stron do mediacji, uznać należy, że *de facto* przeprowadzanych jest tyle mediacji, ile spraw zostało połączonych (tj. tyle, ile postanowień wydał sąd). W konsekwencji mediatorowi przysługuje wynagrodzenie ustalone

---

nie sposób na podstawie dotychczasowych przepisów przyjąć, że niemożliwe było także sporządzenie jednej ugody.

³¹ Zob. szerzej M. Skibińska, *Wyjście...*, s. 148–149.

³² Zob. szerzej M. Skibińska (w:) *Meritum. Postępowanie cywilne*, t. 1, *Postępowanie rozpoznawcze i zabezpieczające*, red. E. Marszałkowska-Krześ, Warszawa 2021, s. 171.

na podstawie stawek rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z 20.06.2016 r. w sprawie wysokości wynagrodzenia i podlegających zwrotowi wydatków mediatora w postępowaniu cywilnym za każdą z tych mediacji. Nie ma jednak przeszkód, aby strony, wspólnie z mediatorem, inaczej określiły tę kwestię w umowie mediatorskiej. Zwykle – z uwagi na chęć kompleksowego unormowania wszelkich sporów – mediatorzy zgadzać się będą na stawkę niższą niż suma wynagrodzeń prowadzonych za poszczególne mediacje. To z kolei – jak się wydaje – może skłaniać strony w jeszcze większym stopniu do korzystania z tej formy łącznego rozwiązania sporów. Korzyść finansowa wynikająca ze skorzystania z tego rozwiązania przejawia się również w tym, że inne koszty mediatora będą liczone w zasadzie pojedynczo (koszty zawiadomień, wynajmu sali itp.).

3.2.2. W JAKI SPOSÓB FORMUŁOWAĆ UGODĘ W RAZIE POŁĄCZENIA KILKU MEDIACJI ZE SKIEROWANIA SĄDU? UWAGI *DE LEGE LATA* I POSTULATY *DE LEGE FERENDA*

De lege lata w art. 183¹⁴ § 2¹ k.p.c. mowa jest o ugodzie w liczbie pojedynczej, więc uznać należy, że w przepisie tym chodzi o tzw. ugodę wspólną także w sensie technicznym, tzn. zawartą w jednym dokumencie. Z przepisu tego wynika ponadto, że taką ugodę sporządzić należy nie tylko wtedy, gdy właściwym do jej zatwierdzenia jest jeden sąd, ale również gdy właściwymi w tym przedmiocie są różne sądy. Reguła ta dotyczy więc każdej ugody zawartej w wyniku przeprowadzenia połączonych mediacji dotyczących roszczeń objętych różnymi postępowaniami sądowymi. *A contrario* stwierdzić zatem należy, że art. 183¹⁴ § 2¹ k.p.c. nie znajduje zastosowania, jeśli strony sformułowały ugodę w różnych dokumentach.

Na tle omawianej regulacji mogą się pojawić wątpliwości co do sposobu przygotowania takiej wspólnej ugody i jej złożenia w poszczególnych sądach. Nie wiadomo bowiem, czy wówczas należy przygotować ją w kilku jednobrzmiących i podpisanych przez strony egzemplarzach, czy też wystarczy sporządzić jedną ugodę i odpowiednią liczbę jej kopii w celu przesłania do różnych sądów. Wydaje się jednak, że ze względu na treść art. 183¹² § 2 zd. 2 k.p.c. i wynikającą z niego konieczność podpisania ugody przez strony konieczne jest sporządzenie jednobrzmiącej ugody przynajmniej w tylu egzemplarzach, ile sądów jest właściwych do zatwierdzenia ugody, a następnie przedłożenie ich do różnych sądów.

W tym miejscu podkreślenia wymaga, że ze względów praktycznych sporządzanie jednej ugody nie zawsze będzie dogodnym rozwiązaniem, tak dla samych stron, jak i sądu. Przykładowo w sytuacji, gdy do zatwierdzenia ugody właściwe są różne sądy, powstaje nie tylko problem odpowiedniego rozgraniczenia kognicji tych sądów do zatwierdzenia poszczególnych jej postanowień, ale także ewentualne wątpliwości co do możliwości i sposobu przymusowego

wykonania takich uгод, co do których różne sądy wydały odrębne postanowienia. Sytuacja ta komplikuje się jeszcze bardziej, gdy co do poszczególnych przedmiotów sporu, objętych różnymi postępowaniami sądowymi, inna jest droga ich zatwierdzenia. Co więcej, nawet w ramach tego samego sporu objętego jednym postępowaniem sądowym różne postanowienia mogą podlegać zatwierdzeniu w odmienny sposób. Zgodnie bowiem z treścią art. 183¹⁴ § 2 k.p.c. istnieją dwa sposoby zatwierdzenia ugody przez sąd. Pierwszy z nich polega na nadaniu ugodzie klauzuli wykonalności³³, ale stosuje się go jedynie wówczas, gdy ugoda podlega wykonaniu w drodze egzekucji. Drugi polega z kolei na zatwierdzeniu ugody postanowieniem³⁴ (art. 183¹⁴ § 2 *in fine* k.p.c.) i korzysta się z niego wówczas, gdy ugoda nie podlega wykonaniu w drodze egzekucji. Zatem, o ile ogólnie można stwierdzić, że sporządzenie jednej ugody sprawdzi się, gdy ten sam sąd będzie właściwy do zatwierdzenia ugody, a sporządzenie odrębnych uгод, gdy różne sądy będą właściwe do zatwierdzenia uгод, o tyle dopuścić by należało umożliwienie podjęcia ostatecznej decyzji w tym względzie przez strony z pomocą mediatora. Wydaje się zatem, że przepis ten powinien zostać sformułowany w sposób bardziej elastyczny i pozwalać stronom w porozumieniu z mediatorem na dokonanie wyboru w tym zakresie. *De lege ferenda* postulować należy rozszerzenie omawianej regulacji również na te przypadki, gdy strony zawarły więcej niż jedną ugodę po przeprowadzeniu połączonych mediacji.

3.2.3. CZY MOŻLIWE JEST OBJĘCIE REGULACJĄ ART. 183¹⁴ § 2¹ K.P.C. SYTUACJI, GDY PRZEPROWADZONO POSTĘPOWANIE MEDIACYJNE CO DO ROSZCZEŃ OBJĘTYCH RÓŻNYMI POSTĘPOWANIAMI SĄDOWYMI NA PODSTAWIE UMOWY O MEDIACJĘ?

W końcu rozważyć należy, czy istnieje możliwość skorzystania z ułatwienia przewidzianego w omawianym artykule w przypadku, gdy sąd nie skierował stron do mediacji, ale strony samodzielnie w trakcie toczących się kilku postępowań sądowych w drodze mediacji umownej zawarły ugodę co do przedmiotów objętych tymi postępowaniami sądowymi. Aktualnie wydaje się, że możliwość taka jest wyłączona ze względu na literalne brzmienie tego przepisu oraz treść uzasadnienia, wskazującą, że intencją ustawodawcy było zawężenie tej możliwości jedynie do przypadków, gdy w poszczególnych postępowaniach sądowych sąd lub sądy skierowały strony do mediacji. Rozwiązanie to niepotrzebnie ogranicza potencjał wskazanego ułatwienia, a przez to możliwość szybszego i łącznego zatwierdzenia ugody lub uгод dotyczących różnych postępowań sądowych przez jeden sąd. *De lege ferenda* przeszkodę tę należałoby natomiast usunąć, umożliwiając stronom wybór jednego sądu właściwego do zatwier-

³³ Wzór postanowienia w tym zakresie prezentuje S. Pieckowski, *Mediacja w sprawach cywilnych*, Warszawa 2006, s. 76.

³⁴ Wzór zawiera monografia S. Pieckowskiego, *Mediacja...*, s. 75.

dzenia ugody niezależnie od tego, czy strony porozumiały się na skutek skierowania ich w różnych sprawach do mediacji przez sąd, czy zawarły ugodę co do roszczeń objętych różnymi postępowaniami sądowymi na skutek udziału w mediacji umownej.

4. WNIOSKI

Wprowadzone na mocy nowelizacji z 9.03.2023 r. zmiany dotyczące możliwości objęcia ugodą także roszczeń nieobjętych pozwem lub będących przedmiotem różnych postępowań cywilnych stanowią niewątpliwie krok w dobrą stronę w zakresie łącznego i bardziej efektywnego rozwiązywania wszystkich sporów dotyczących tych samych stron³⁵ w postępowaniu mediacyjnym. Ich podstawowym mankamentem jest ograniczenie tych rozwiązań wyłącznie do sytuacji, w których strony do mediacji skierował sąd. Wydaje się, że ustawodawca mógł pokusić się o przyjęcie bardziej kompleksowych unormowań, obejmujących wszystkie możliwe konfiguracje dotyczące tych kwestii, a zwłaszcza unormować również te przypadki, gdy pomimo prowadzonego postępowania sądowego lub kilku postępowań sądowych strony zawierają ugodę co do kwestii objętych takim postępowaniem lub postępowaniami po przeprowadzeniu mediacji umownej.

Co więcej, szczegółowa analiza przyjętych regulacji prowadzi do wniosku, że są to rozwiązania fragmentaryczne, które rozwiązując jeden problem, nie zawierają jednak odpowiednich norm ich dopełniających, co sprawia, że praktyczna ich przydatność zdaje się wątpliwa. Przykładowo, z jednej strony ustawodawca przesądził istniejący od dawna w doktrynie spór co do możliwości wyjścia ugody poza roszczenia objęte pozwem, a z drugiej nie przewidział możliwości zatwierdzenia takiej łącznej ugody przez jeden sąd. Braku takiej regulacji nie można usprawiedliwiać trudnością w takim sformułowaniu normy, aby mieściła się ona w granicach zakreślonych innymi przepisami. Wydaje się, że wystarczyłoby, aby analogicznie jak we wprowadzonym art. 183¹⁴ § 2¹ k.p.c. przyjęto, że sądem właściwym do rozpoznania wniosku o zatwierdzenie takiej ugody był sąd, który skierował strony do mediacji, chyba że naruszałoby to przepisy o właściwości rzeczowej bez względu na wartość przedmiotu sporu.

Ponadto zastrzeżenia budzi także sposób sformułowania art. 183¹⁴ § 2¹ k.p.c., który w przyszłości może wywoływać kłopoty z jego stosowaniem w sposób ograniczający potencjalne korzyści związane z jego wprowadzeniem, a to ze względu na fakt, że przepis ten odnosi się tylko do przypadku, gdy po przepro-

³⁵ Co do problemów związanych z tzw. wielopodmiotowością sporów rozwiązywanych w ramach mediacji zob. szerzej J. May, *Wielopodmiotowość a ugoda mediacyjna* (w:) *Ugoda zawarta przed mediatorem. Wybrane zagadnienia*, red. J. Mucha, Poznań 2022, s. 81 i n. Natomiast co do możliwości zawarcia ugody mediacyjnej przez podmioty niebędące stroną stosunku prawnego objętego sporem zob. szerzej nadal aktualne uwagi J. Muchy, *Dopuszczalność zawarcia ugody przed mediatorem przez podmioty niebędące stroną stosunku prawnego objętego sporem* (w:) *Ugoda zawarta przed mediatorem. Wybrane zagadnienia*, red. J. Mucha, Poznań 2022, s. 97 i n.

wadzeniu połączonych mediacji strony sporządziły jedną ugodę w rozumieniu jednego dokumentu. Skoro jedną z podstawowych zalet mediacji jest większa elastyczność i autonomia w formułowaniu porozumienia, to wydaje się, że ograniczenie to powinno zostać usunięte. Stanowiłoby to zachętę do szerszego korzystania z mediacji jako alternatywnej metody kompleksowego rozwiązywania sporów niezależnie od tego, na jakiej podstawie prowadzona była mediacja. Obecnie natomiast strony w celu skorzystania z przewidzianej w tym przepisie możliwości mogą jedynie wnioskować o skierowanie ich do mediacji przez sąd lub sądy. Ostateczna decyzja w tym przedmiocie będzie jednak należała do tego sądu lub sądów. Stanowi to przejaw zbytniego formalizmu, który w odniesieniu do mediacji jako odformalizowanego sposobu rozwiązywania sporów jest niepożądany.

Co więcej, ze względu na wskazane ograniczenia spodziewane praktyczne korzyści płynące z tego przepisu będą niewielkie. Spośród niewielkiej liczby sporów rozwiązywanych w drodze mediacji być może promil będzie dotyczył przypadków, kiedy strony prowadzą równoległe kilka spraw przed sądem lub sądami, w których dodatkowo sąd lub sądy zdecydują się na skierowanie ich do mediacji, a nadto strony zdecydują się unormować wszystkie sporne kwestie w jednej ugodzie mediacyjnej. Przypadki takie, o ile nie są nieprawdopodobne, o tyle z pewnością będą niezwykle rzadkie. W konsekwencji postulować należy rozszerzenie zakresu tego przepisu w taki sposób, aby miał on charakter ogólny, odnoszący się do wszystkich możliwych przypadków i mniej kazuistyczny. Tylko takie rozwiązanie zapewni korzystanie z przewidzianego w tym przepisie ułatwienia w większej liczbie sporów.

ABSTRACT

dr Magdalena Skibińska

The author is an assistant professor at the Department of Labour Law and Civil Procedure at the Institute of Law Studies, University of Zielona Góra.

Mediation settlement agreement covering claims that were not covered by the statement of claim or were covered by various civil proceedings – solved and unsolved problems in the Act of 9 March 2023 on Amendments to the Act – Code of Civil Procedure and Certain Other Acts

The possibility of broadening the scope of court-referred mediation by including in the settlement agreement claims not covered by the lawsuit was hotly disputed in the literature over the years. Some practical issues were also troublesome when parties wanted to jointly resolve multiple disputes between them covered by various civil proceedings, because they had to seek the approval of the mediation settlement

agreement before different courts. Some substantial changes in both matters were introduced by the legislator in the Act of 9 March 2023 on Amendments to the Act – Code of Civil Procedure and Certain Other Acts. Firstly, it was determined explicitly that it is also possible to cover with a mediation settlement agreement claims not covered by the statement of claim (Article 18313(2), second sentence, of the Polish Code of Civil Procedure). Secondly, the legislator generally allowed parties to choose from among the courts that had referred parties to the mediation one court to conduct a single procedure approving the joint settlement agreement related to various civil proceedings (Article 18314(21) of the CPC). Both these changes, undoubtedly, should be viewed positively. At the same time, the use of these regulations is seriously limited by the conditions set in them. Therefore, the need to expand the provisions of these articles is discussed.

Keywords: mediation settlement agreement, mediation, approval of the mediation settlement agreement, court jurisdiction, mediator's fee, mediation agreement, court-referred mediation, contractual mediation

Dr Magdalena Skibińska

Autorka jest adiunktem w Katedrze Prawa Pracy i Postępowania Cywilnego w Instytucie Nauk Prawnych Uniwersytetu Zielonogórskiego.

ORCID: 0000-0003-1676-1157; e-mail: m.skibinska@wpa.uz.zgora.pl

BIBLIOGRAFIA ZAŁĄCZNIKOWA

Allerhand Maurycy, *Podstęp w procesie*, Lwów 1907

Antkiewicz Andrzej, *Problemy w stosowaniu przepisów o mediacji w postępowaniu cywilnym*, „Radca Prawny” 2008/6

Białecki Marcin, *Mediacja w postępowaniu cywilnym*, Warszawa 2012

Błaszczak Łukasz, *Postępowanie sądowe w sprawach mediacyjnych (w:) Mediacja w sprawach gospodarczych. Praktyka – teoria – perspektywy*, red. A Torbus, Warszawa 2015

Budniak Aleksandra, *Zasady mediacji w polskim i niemieckim postępowaniu cywilnym – szkic prawnoporównawczy*, „ADR. Arbitraż i Mediacja” 2012/2

Cebula Rafał, *Zakres przedmiotowy ugody zawartej przed mediatorem w postępowaniu cywilnym*, „Radca Prawny” 2011/120, dodatek naukowy

Czarnecki Ryszard, *Rozgraniczenie nieruchomości*, Warszawa 1962

Czarnecki Ryszard, *Ugoda*, „Nowe Prawo” 1967/10

Dąbrowska-Samojło Ewa, *Procedura zatwierdzenia ugody zawartej po wszczęciu postępowania cywilnego*, „ADR. Arbitraż i Mediacja” 2019/2

- Dąbrowski Marek**, *Charakter prawny ugody mediacyjnej zawartej po wszczęciu postępowania cywilnego*, „ADR. Arbitraż i Mediacja” 2013/1
- Dobiejewska Elżbieta**, *Idea pozasądowej mediacji czynnikiem budującym ład społeczny* (w:) *Prawno-psychologiczne uwarunkowania mediacji i negocjacji*, red. S.L. Stadniczeńko, Opole 2006
- Ereciński Tadeusz** (w:) *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, t. 2, *Postępowanie rozpoznawcze*, red. T. Ereciński, Warszawa 2016
- Frączek Grzegorz**, *Ugoda przed mediatorem jako jedna z form zakończenia sporu między przedsiębiorcami* (w:) *Mediacja i arbitraż jako sposoby polubownego rozstrzygania sporów*, red. D. Czura-Kalinowska, Poznań 2009
- Gil Izabella**, *Skutki prawne wszczęcia i przeprowadzenia mediacji w postępowaniu cywilnym i sądownoadministracyjnym* (w:) *Sądy polubowne i mediacja*, red. J. Olszewski, Warszawa 2008
- Gmuryńska Ewa**, *Mediacja w sprawach cywilnych w amerykańskim systemie prawnym. Zastosowanie w Europie i w Polsce*, Warszawa 2007
- Huryn Violetta** (w:) **Gójska Agata, Huryn Violetta**, *Mediacja w rozwiązywaniu konfliktów rodzinnych*, Warszawa 2007
- Litauer Jan Jakub, Święcicki Witold**, *Kodeks postępowania cywilnego. Zbiór aktualnych pytań prawnych rozstrzygniętych przez Komitet Redakcyjny „Polskiego Procesu Cywilnego”*, Łódź 1949
- Marciniak Piotr**, *Sprzeczność ugody z prawem* (w:) *Podręcznik pisanie ugód mediacyjnych w sprawach cywilnych i gospodarczych*, red. A. Jakubiak-Mirończuk, Warszawa 2019
- May Joanna**, *Wielopodmiotowość a ugoda mediacyjna* (w:) *Ugoda zawarta przed mediatorem. Wybrane zagadnienia*, red. J. Mucha, Poznań 2022
- Miczek Zbigniew**, *Mediacja w sprawach cywilnych*, „Przegląd Prawa Handlowego” 2006/6
- Miształ-Konecka Joanna**, *Ugoda w postępowaniu cywilnym. Studium z zakresu prawa polskiego na tle prawa rzymskiego*, Lublin 2019
- Morek Rafał**, *Mediacja i arbitraż (art. 183¹–183¹⁵, 1154–1217 KPC). Komentarz*, Warszawa 2005
- Mucha Joanna**, *Dopuszczalność zawarcia ugody przed mediatorem przez podmioty niebędące stroną stosunku prawnego objętego sporem* (w:) *Ugoda zawarta przed mediatorem. Wybrane zagadnienia*, red. J. Mucha, Poznań 2022
- Mucha Joanna**, *Ugodowe rozwiązywanie spraw rozpoznawanych w postępowaniach działowych – wybrane aspekty prawne*, „ADR. Arbitraż i Mediacja” 2018/2
- Naworski Jerzy**, *Ugoda pozasądowa – zagadnienia wybrane*, „Przegląd Prawa Handlowego” 2005/4

- Olaś Andrzej**, *Umorzenie procesu cywilnego*, Warszawa 2016
- Ostrowski Lucjan**, *Ugoda sądowa*, „Nowe Prawo” 1972/7–8
- Pazdan Maksymilian**, *O mediacji i projekcie jej unormowania w Polsce*, „Rejent” 2004/2
- Pazdan Maksymilian**, *Umowa o mediację* (w:) *Księga pamiątkowa ku czci Profesora Janusza Szwaji*, red. E. Nowińska, M. du Vall, Prace Instytutu Prawa Własności Intelektualnej Uniwersytetu Jagiellońskiego 2004/88, Kraków 2004
- Piaskowska Olga Maria** (w:) O.M. Piaskowska, K. Antolak-Szymański, *Mediacja w postępowaniu cywilnym. Komentarz*, Warszawa 2017
- Pieckowski Sylwester**, *Mediacja w sprawach cywilnych*, Warszawa 2006
- Skibińska Magdalena** (w:) *Meritum. Postępowanie cywilne*, t. 1, *Postępowanie rozpoznawcze i zabezpieczające*, red. E. Marszałkowska-Krześ, Warszawa 2021
- Skibińska Magdalena** (w:) *Meritum. Postępowanie cywilne*, t. 2, *Postępowanie egzekucyjne, arbitrażowe i międzynarodowe*, red. I. Gil, Warszawa 2021
- Skibińska Magdalena**, *Wybrane uwagi na temat rodzajów mediacji w sprawach cywilnych*, „Klinika” 2018/25
- Skibińska Magdalena**, *Wyjście treści ugody mediacyjnej poza przedmiot postępowania sądowego* (w:) *Ugoda zawarta przed mediatorem. Wybrane zagadnienia*, red. J. Mucha, Poznań 2022
- Stefańska Ewa** (w:) *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, t. 1, *Art. 1–477¹⁶*, red. M. Manowska, Warszawa 2021
- Strumiłło Tomasz**, *Skierowanie stron do mediacji przez sąd*, „ADR. Arbitraż i Mediacja” 2010/3
- Strumiłło Tomasz**, *Zatwierdzenie ugody zawartej przed mediatorem*, „Opolskie Studia Administracyjno-Prawne” 2014/2
- Świeżak Rafał**, *Idea mediacji*, „Jurysta” 1998/3–4
- Weitz Karol, Gajda-Roszczyńska Katarzyna** (w:) *System Prawa Handlowego*, t. 7, *Postępowanie sądowe w sprawach gospodarczych*, red. T. Wiśniewski, Warszawa 2007
- Wengerek Edmund**, *Sądowe postępowanie egzekucyjne w sprawach cywilnych*, Warszawa 1970
- Wojciechowski Tomasz**, *Charakter prawny ugody sądowej*, „Przegląd Sądowy” 2001/6
- Zienkiewicz Adam**, *Mediator w sprawach cywilnych*, „Rejent” 2005/5